

Тамара Козак, к. політ. н.

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

ВИКЛИКИ ПОШИРЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК СВІТОВОГО ЗАСОБУ МІЖНАРОДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Tamara Kozak, PhD in political science

Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

THE CHALLENGES TO THE SPREAD OF ENGLISH AS GLOBAL MEANS OF INTERNATIONAL COMMUNICATION

The article elucidates global role of English as the means of international communication. It highlights the contradictions of the process of global spread of English, connected with controversial consequences of globalization in international relations, as well as certain resistance of national political and intellectual elites. The opponents of the expansion of English view it as a threat to their own languages, since the latter may be pushed to the outskirts of global linguistic space. In particular, the article elucidates the spread of the theory of linguistic imperialism in the world's scientific community. According to the theory the dominance of English in global linguistic space is the instrument of deepening the gap between the countries in the field of international relations and establishing a political and economic dominance of English speaking countries.

Key words: English as the means of international communication, globalization, world linguistic space, national languages, linguistic imperialism.

Сучасна доба світового розвитку характеризується надзвичайною активізацією інтеграційних процесів в усіх сферах міжнародної взаємодії. Зближення та встановлення відносин взаємопов'язаності між різними країнами чи навіть цивілізаційними просторами відбувається в сферах політики та економіки, суспільних відносин, науки, культури тощо. Причому воно (зближення) передбачає узгодженість та уніфікацію принципів та параметрів політичного, соціально-економічного та культурного розвитку всіх країн світу, що беруть участь у процесах міжнародної глобалізації.

Можна обґрунтовано припустити, що глобалізаційні процеси об'єктивно спрямовані на створення спільного, планетарного цивілізаційного простору, в межах якого всі народи та країни будуть зобов'язані діяти за єдиними принципами, правилами та уніфікованими стандартами. Адже формування та активна діяльність великої кількості міжнародних організацій та світових об'єднань, стандартизація та узгодження всіх параметрів міжнародних відносин вимагає від окремих держав підкорення спільно визначеним правилам поведінки у моделюванні та провадженні своїх відносин із іншими країнами. Так, наприклад, в межах Європейського Союзу діють колективно визначені політичні норми та правові стандарти, додержання яких є обов'язковим для всіх країн-членів ЄС.

Такому стану речей сприяє і та обставина, що у відповідності із статутними положеннями Євросоюзу кожна країна, набуваючи повноцінного членства в ЄС, делегує значну частину свого державного суверенітету наднаціональним загальноєвропейським владним інституціям. Рішення цих інституцій мають імперативний характер. Це означає, що держави-члени ЄС повинні підпорядковувати свої національні інтереси цілям та завданням поглиблення європейської інтеграції, інтересам об'єднаної Європи. Адже на сучасному етапі свого розвитку Євросоюз вже уявляє собою квазіфедеративне державне утворення із єдиними центрами прийняття стратегічних рішень у багатьох галузях суспільного життя європейських країн, що входять до його складу. Саме тому ці рішення мають пріоритетний правовий статус у порівнянні із національними законодавствами країн-членів ЄС.

З іншого боку, процеси планетарної глобалізації вимагають від всіх країн підпорядкування власних інтересів потребам розвитку світового суспільства країн та народів. В умовах сучасності

глобальні інтереси (в першу чергу – інтереси світових фінансових та виробничих співтовариств, а також провідних держав світу) значно переважають національні інтереси окремих країн. Адже національні економіки більшості сучасних країн інтегровані у міжнародну систему господарських зв'язків, і для успішного функціонування в площині світового ринку вони повинні дотримуватися спільно визначених правил та принципів діяльності.

Водночас провідні, наймогутніші країни світу мають у своєму розпорядженні достатньо засобів політичного, економічного, культурного, а подекуди і воєнного впливу на більшість держав світу. Домінуючи у сфері міжнародних відносин, країни-гегемони в стані активно впливати на формування зовнішньо- та внутрішньополітичної поведінки національних держав, спрямовувати її у потрібному напрямку. Стандартизація та уніфікація принципів та параметрів цієї поведінки суттєво знижує значення та вплив її національних інтересів, а також особливостей та специфіки їхнього політичного та економічного розвитку.

Однак, як пише відомий американський політолог С.Хантингтон, «основними дійовими особами у світовій політиці, як і раніше, залишаються національні держави»¹, тобто пріоритетність національних інтересів досить часто переважає інтереси міжнародних організацій та навіть всього світового співтовариства. Цілком очевидним є той факт, що політичні та економічні інтереси різних держав досить часто не тільки не співпадають, а навіть суперечать одні іншим. Так, національні економіки, що ґрунтуються на експорті енергоносіїв, зацікавлені у високих світових цінах на газ та нафту, у той час як країни-споживачі цієї товарної продукції домагаються їхнього зниження.

Водночас слід зауважити, що глобалізація міжнародних відносин вносить суттєві корективи і у гуманітарну сферу, зокрема – у світовий лінгвістичний простір. Поглиблення та розширення всебічних міжнародних стосунків вимагають підвищення ефективності інтернаціональних комунікаційних зв'язків, значна частина яких здійснюється на вербальному рівні, що закономірно ставить на порядок денний питання про визначення мовних засобів спілкування країн та народів. Саме тому набуває великої актуальності проблема визначення та практичного застосування мови міжнародного спілкування, якою може бути або одна із вже існуючих мов, або штучно створена мова (така, як, наприклад, есперанто). Адже цілком очевидним є та обставина, що для ефективного функціонування у сфері міжнародних відносин жодній країні або народу зовсім недостатньо використання тільки їхньої національної мови. Тим більше, що у чверті країн світу визнаються офіційними дві мови, а в деяких державах - три і більше².

Особливо гостро постає мовна проблема у межах Європейського Союзу. Оскільки фундаментальним та загальновизнаним принципом діяльності ЄС є затвердження рівності всіх країн-членів Союзу, остільки всі їхні національні мови визнаються рівними за своїм офіційним статусом. Тому офіційною мовною концепцією Євросоюзу виступає програма мультилінгвізму, тобто надання громадянам ЄС права та можливості володіти на постійній основі більше ніж однією мовою та застосовувати їх у повсякденному житті, спілкуючись із представниками інших країн та національностей. Тому в освітніх системах європейських країн широко практикується вивчення однієї-двох, або навіть більше іноземних мов (окрім рідної). Така лінгвістично-освітня політика європейських урядів значно знижує пріоритетність використання державних національних мов.

Однак цілком зрозуміло, що рівнозначне функціонування в лінгвістичному просторі Євросоюзу одночасно 23 офіційних мов створює досить складну ситуацію і врешті речт не може сприяти підвищенню ефективності євроінтеграційних процесів. Як зауважує з цього приводу російська дослідниця І.П.Смирнова, «із врахуванням рівня інтеграції сучасного суспільства різномовність стає на заваді політичного, економічного, суспільного розвитку» не тільки окремих країн, але й всієї світової системи³. Причому неоднаковість масового попиту на різні європейські мови заважає встановленню лінгвістичної рівноваги, досягненню їхньої консенсусної збалансованості у межах Євросоюзу. Такий стан речей зумовлює ситуацію, коли мови деяких країн-членів Євросоюзу (наприклад, балтійські та регіональні) поступово витісняються на узбіччя лінгвістичного середовища ЄС, а конкурентоспроможні мови (передусім англійська) посідають в ньому панівне становище.

¹ Хантингтон, С. (1999). *Столкновение цивилизаций и преобразование мирового порядка. Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология*. Москва, 532.

² Крючкова, Т.Б. (2010). Языковая политики и реальность. *Вопросы филологии*, 34, 31.

³ Смирнова, Т.П. (2012). Основные тенденции развития европейской языковой политики и пути её реализации. *Политическая лингвистика*, 2 (40), 153.

До цього слід додати, що за останню чверть століття в світі (і зокрема – в Європі) значно збільшилась кількість суверенних національних держав. Так, після розпаду Радянського Союзу на європейській частині його території утворилося 10 самостійних національних держав. Причому в межах деяких із них функціонують самопроголошені квазідержавні утворення (Абхазія, Південна Осетія, Карабах, Придністровська республіка).

Практично в усіх колишніх радянських, а нині суверенних республіках було запроваджено єдину національну державну мову, яка посідає монопольне становище в лінгвістичному просторі тієї чи іншої країни. Адже владні еліти новоутворених самостійних країн вбачають у затвердженні пріоритетності своїх національних мов вирішальний фактор реалізації державного суверенітету. Саме тому владні органи наполегливо захищають домінування своїх власних державних мов, що, перш за все, знаходить свій прояв у латентному (а іноді і відкритому) витісненні російської мови із офіційного обігу. Досить часто така лінгвістична політика призводить до так званих «мовних воєн», які й досі, пише відомий лінгвіст С.Сберро, «лютують в різних куточках планети – від Канади до Індії, від Балтії до Африки»¹.

Процеси суверенізації не обійшли стороною і той територіально-політичний простір, який зараз входить до зони впливу Євросоюзу. Так, у Центральній Європі як суверенні держави утворилися Чехія та Словаччина; у межах колишньої Югославії повстало кілька незалежних держав. Слід зауважити, що всі ці новоутворені країни докладають активних зусиль до свого державно-національного самозатвердження, складовим елементом якого виступає просування їхніх мов у світовий лінгвістичний простір. Причому пріоритетне значення надається розвиткові та затвердженню саме державних мов за рахунок практично всіх інших.

Однак така мовна політична стратегія суперечить статутним вимогам Євросоюзу, що затверджують рівність мов, та програмам мультилінгвізму. Адже у гуманітарній сфері Євросоюз віддає пріоритетність захисту прав людини, зокрема – її права на вільне використання рідної мови.

Водночас слід зауважити, що відцентрові тенденції, спрямовані на утворення самостійних регіональних держав, досить явно спостерігаються і у деяких західноєвропейських країнах. Так, у Великій Британії самостійності домагається Шотландія, в Іспанії – Країна Басків та Каталонія. Однак національні сепаратистські рухи, що домагаються автономії чи навіть суверенітету, наявні у багатьох країнах ЄС (в Бельгії, Італії, Франції та ін.).

Закономірною є та обставина, що ці національні регіональні рухи активно (а подекуди і агресивно) виступають на захист мовних прав тих етносів, від імені яких вони виступають. Деякі націоналістичні рухи (наприклад – в Каталонії) навіть вимагають надання їхнім мовам статусу офіційної в межах Євросоюзу. Це ще більше загострює ситуацію у мовному середовищі не тільки Європи, але й всього світу.

Слід зауважити, що у планетарному лінгвістичному середовищі діють такі ж самі закони, що і на світовому товарному ринку: будь-яка мова виступає як специфічний товар, і успішність його просування на світовий ринок залежить від споживацьких властивостей цього товару. Мовний (як і звичайний товарний) ринок характеризується попитом та пропозицією мови, вільним доступом людини до мови як до товару, конкуренцією мов на лінгвістичному ринку планети.

Причому провідні країни світу вважають активне просування своїх мов у лінгвістичний простір планети важливим політичним завданням. Як пише С. Зберро, в умовах глобалізації «всі національні держави, включно із США, почали займатися активною мовною політикою з метою забезпечення переваги певних мов над іншими, і майже завжди ініціювали справжні «мовні війни» для нав'язування однієї панівної мови»².

Цілком зрозумілим є той факт, що активне просування в світовий лінгвістичний простір власних мов як засобів інтернаціонального спілкування використовується окремими країнами чи цивілізаційними угрупованнями як інструмент зміцнення та поширення свого міжнародного впливу чи навіть встановлення планетарної гегемонії. Так, домінування в світовому інформаційному полі певної мови означає підсилення впливу відповідної держави (чи групи держав) не тільки в лінгвістичному чи пропагандистському, але й в політичному контексті.

Ще в 1990 р. відомий американський політолог та політичний діяч професор Дж. Най

¹ Sberro Stephan. Could – and should - English win in “language war” in regional integration?. *NAFTA and EU experience*. <<http://jeanmonnetprogram.org/wp-content/uploads/2014/12/091301.pdf>>.

² Sberro Stephan. Could – and should - English win in “language war” in regional integration?. *NAFTA and EU experience*. <<http://jeanmonnetprogram.org/wp-content/uploads/2014/12/091301.pdf>>.

запропонував концепцію «м'якої сили», або «м'якої влади». У відповідності до цієї теорії, для досягнення планетарної могутності, реального світового панування недостатньо застосовувати лише економічні важелі та воєнну силу. Для досягнення цієї мети необхідно також активно вживати засоби ідейного та культурного впливу, пропагувати чи навіть нав'язувати іншим народам свій спосіб життя та мислення, свої цивілізаційні цінності, своє бачення світу¹.

Отже, стратегічною метою застосування політики «м'якої сили» є переформатування світогляду, свідомості та ціннісних орієнтацій народів, суспільств та окремих людей. Зауважимо, що в останні десятиріччя тактичні засоби застосування політики «м'якої сили» перетворилися у головний інструмент досягнення світової гегемонії.

Варто зауважити, що теорія «м'якої сили» адаптувала до умов сучасності ідеї А.Грамши, який стверджував, що стабільної гегемонії неможливо досягти тільки воєнною силою або адміністративним примусом – вона потребує ідейного переконання керованих мас у корисності для них саме такого способу суспільного управління, який пропонує гегемоністська влада. Нав'язані їм шляхом навіювання ідейні цінності народні маси та окремі люди повинні сприймати як свої власні, як такі, що повністю відповідають їхнім потребам та інтересам. Не важко помітити, що дуже часто психологічна тактика цього переконання впливає із класичних принципів комерційного рекламування.

Оскільки політика «м'якої сили» здійснюється переважно гуманітарними засобами, остільки мова як символічний набір цінностей виступає її важливим знаряддям. С.Сберро називає мови «інструментом сили у міжнародних відносинах». За його думкою, «мова не є нейтральною в використанні або в зображенні дійсності. Вона неминуче втілює цінності та інтереси тих, для кого вона є рідною»². Саме тому міжнародна популярність та поширення тієї чи іншої мови прямо пропорційне величині світового впливу тієї країни чи групи країн, для яких ця мова є рідною. Тому домінування певної мови у земному інформаційному середовищі відображає і величину світового впливу тих країн, для яких вона є рідною. Адже домінування певної планетарної сили у сфері міжнародних відносин повинно підсилюватись і пануванням у світовому інформаційному просторі.

Провідні держави світу на урядовому рівні підтримують та пропагують просування своєї мови у міжнародне середовище. Так, наприклад, ще у 1930-х роках було утворено Британську Раду (British Council), яка формально є незалежною організацією, покликаною поширювати англійську культуру (зокрема – її мову) по всьому світу, але фактично підпорядковується міністерству закордонних справ Великої Британії. Так, проект «Англійська мова-2000» досить чітко визначає мету Британської Ради: «Використовувати позицію англійської мови для подальших інтересів Великобританії... Можливість вільно говорити англійською мовою наближає людей до британських культурних надбань, соціальних цінностей та бізнес-цілей». Водночас «оскільки американські засоби масової інформації та реклама є одними із головних носіїв англійської продукції у світ, остільки ця продукція пропагує американську культуру або її перебільшену версію»³.

В останні десятиріччя у світовому лінгвістичному товаристві точиться досить жвава дискусія навколо питання про формування та впровадження світової мови інтернаціонального спілкування. Процеси міжнародної глобалізації, розширення найрізноманітніших зв'язків між народами та країнами, розвиток електронних інформаційних мереж об'єктивно вимагають оптимізації систем їхнього спілкування, вироблення та запровадження загальноприйнятих засобів інтернаціональної комунікації. Цілком закономірно, що основою такого засобу інтернаціонального спілкування може бути одна із тих мов, які вже функціонують у міжнародному лінгвістичному середовищі. На статус такої міжнародної мови (*lingua franca*) можуть претендувати англійська, французька, іспанська або інша мови. Слід підкреслити, що об'єктивно саме англійська мова має найбільш переконливі аргументи на користь визнання її всесвітнім засобом міжнародного спілкування. Адже починаючи з XVIII ст. колоніальна експансія Великої Британії супроводжувалась поширенням англійської мови по всьому світу.

Після другої світової війни саме ангlosаксонські країни (перш за все – Сполучені Штати Америки) почали відігравати провідну роль у світовій системі міжнародних відносин – у політичній, економічній та гуманітарній сферах. Закономірним слідством цього домінування стало надзвичайно

¹ Пономарёва, Е. Железная хватка «мягкой силы». <<http://www.mgimo.ru/publications/?id=1004320>>.

² Sberro Stephan. Could – and should - English win in “language war” in regional integration?. *NAFTA and EU experience*. <<http://jeanmonnetprogram.org/wp-content/uploads/2014/12/091301.pdf>>.

³ Jonson, A. (2009). *The Rise of English. Macalister International*, vol. 22, 9.

велике підвищення значення англійської мови, яка впевнено набувала статусу всесвітнього засобу міжнародної комунікації. Як пише відомий британський лінгвіст Д.Кристал, «поширення англійської як дійсно всесвітньої мови (що визнається практично всіма країнами) привело до того, що вона починає відігравати безпрецедентну роль в усьому світі»¹. Дійсно, англійська мова перетворилася на загально визнаний інструмент спілкування народів у політичній та гуманітарній сферах, у бізнесі та науці. Фактично вона вже є всесвітнім засобом міжнародного спілкування. Як писав відомий американський політолог Б.Барбер, «спільні ринки вимагають спільної мови», але водночас «вони формують спільний тип поведінки, яка вихована космополітичним міським життям в усьому світі»².

Отже, поширення панівної мови вимагає стандартизації та уніфікації способу життя народів, загрожуючи самому існуванню всієї системи їхніх традиційних цінностей та життєвих орієнтацій.

Тому домінування англійської мови у світовому лінгвістичному просторі зовсім неоднозначно сприймається різними державами та народами (особливо їхніми владними та інтелектуальними елітами). Деякі з них небезпідставно побоюються, що глобальне поширення англійської здатне створити реальну загрозу для функціонування їхніх національних мов, витіснити їх на узбіччя не тільки планетарного лінгвістичного, але й світового цивілізаційного простору. Саме тому поширення англійської мови як засобу міжнародного спілкування подекуди зустрічає досить активне неприйняття та навіть опір окремих національних співтовариств.

Заперечення прогресивної сутності світового поширення англійської мови набуло концептуального виразу в теорії «мовного імперіалізму», яка трактує процес планетарного розповсюдження цієї мови у соціально-політичному, економічному та гуманітарному аспектах.

Прибічники цієї теорії стверджують, що англосаксонські країни (передусім – Сполучені Штати Америки) шляхом глобального домінування своєї мови намагається закріпити та підсилити своє світове панування, і цей шлях призводить до консервації та навіть поглиблення нерівності між різними країнами. Так, наприклад, один із найбільш авторитетних представників концепції «мовного імперіалізму», англійський лінгвіст Р.Філіпсон визначає сутність цього явища як «панування англійської мови, що утворилося та підтримується на основі встановлення... культурної нерівності між англійською та іншими мовами»³.

Британська дослідниця Т.Скутнабб-Кангас для характеристики мовного імперіалізму навіть вводить у лінгвістичний обіг поняття «лінгвіцизм», який, за її думкою, уявляє собою «ідеології та структури, що використовуються для надання легітимності, вдосконалення та відтворення нерівноправного розподілу влади та ресурсів (як матеріальних, так і нематеріальних) між групами, які визначаються на мовній основі»⁴.

Слід нагадати, що «лінгвіцизм» відносно недавно був інструментом підкорення корінних народів колоніальних країн: представники туземного населення не мали жодних життєвих перспектив без оволодіння мовою колонізаторів. Наслідком застосування цього інструменту є те, що у багатьох колишніх колоніях англійська мова зберігає статус державної або офіційної, виступає тим лінгвістичним фактором, що об'єднує різномовні племенні утворення у єдину політичну націю.

Аналогічна ситуація зберігається у сфері соціально-психологічних стосунків та ціннісних орієнтацій людей й донині: знання англійської мови розглядається як запорука життєвого успіху та кар'єрного зростання. За опитуванням англійського лінгвіста Е. Джонсон, які проводились серед студентів Китаю та країн Євросоюзу, більшість людей, що вивчають англійську мову, вважають, що «англійська – мова світу. Ми повинні знати її, щоб досягти успіху», що вона є специфічною «формою культурного капіталу»⁵. Отже, багато людей розглядає вивчення англійської мови як своєрідну інвестицію у своє успішне майбутнє, як засіб підвищення своєї конкурентоспроможності на ринку праці.

До того ж у багатьох країнах владні інституції висувають до своїх співробітників імперативу вимогу – володіння англійською мовою, оскільки розглядають це як важливий фактор інтеграції своїх держав у глобальне міжнародне середовище. За словами Е.Джонсон, «держави розуміють, що англомовні трудові ресурси можуть допомогти їхнім економікам інтегруватися і стати більш

¹ Кристалл, Д. (2001). *Английский язык как глобальный*. Москва: «Весь мир».

² Barber, B. (2001). *Jihad vs McWorld*. New-York, 54.

³ Philipson, R. (1992). *Linguistic Imperialism*. Oxford, 47.

⁴ Skutnabb-Kangas, T. (1988). *Multilingualism and education minority children*. London, 13.

⁵ Jonson, A. (2009). *The Rise of English*. *Macalister International*, vol. 22, 3.

конкурентоспроможними на світовому ринку; все в більших обсягах держави перекачують ресурси у мовні навчальні програми, які фінансуються урядом»¹. Отже, враховуючи особливості сучасного світового розвитку, багато країн на урядовому рівні розглядають поширення англійської мови серед населення як важливе завдання державної ваги.

Саме тому, виступаючи у жовтні 2014 р. у Львівському університеті, Президент України П.Порошенко наголосив на необхідності оволодіння англійською мовою всіма українськими державними службовцями, оскільки розглядає цю лінгвістичну проблему як завдання державної ваги. Адже інтенсивна інтеграція України в світовий англомовний простір водночас сприятиме і посиленню її позицій у сфері міжнародних відносин (передусім – у торгівельно-економічному контексті). Адже поширення англійської мови в українському суспільному середовищі сприятиме інтеграції громадян України у світовий інформаційний простір, відкриває перед ними більш широкі перспективи у сферах працевлаштування та отримання сучасної освіти.

Однак перебільшення світового значення англійської мови та уваги до її вивчення з боку національних суспільств та урядів криє у собі певний конфліктний потенціал, оскільки неодмінно ставить на порядок денний питання про співвідношення пріоритетів у проведенні освітньо-лінгвістичної політики. Якщо державна політика віддаватиме пріоритетну перевагу поширенню саме англійської мови, то це майже напевно створить загрозу для вживання та розвитку мови національної (у першу чергу – у сферах національної освіти). Так, наприклад, у країнах Євросоюзу дістала значного поширення практика переведення викладання в університетах на англійську за рахунок обмеження застосування національної мови.

Такому розвитку подій значно сприяють розроблені програми створення «спільного європейського простору вищої освіти – Болонський процес, який було підтримано низкою європейських урядів; в цьому процесі будуть запроваджені загальні дипломи»², що матимуть однакову вагу при працевлаштуванні їхніх володарів в усіх країнах Євросоюзу. Реалізація програми Болонського процесу повністю відповідає фундаментальному принципу діяльності Євросоюзу – вільному переміщенню робочої сили в межах інтегрованого європейського простору, але водночас позбавляє освітні системи різних країн національної специфіки та самобутності, надаючи їм уніфікованих та стандартизованих параметрів.

Водночас варто наголосити, що панування англійської мови у світовій гуманітарній сфері певної мірою створює перепони на шляху розвитку самобутніх національних культур. Як пише Е.Джонсон, «мови не є лише інструментом для спілкування. Вони також виступають як носії цілих світоглядів, як скарбниці культурної самобутності... Зниження мовного різноманіття може призвести до втрати... знань та традицій» багатьох народів³. Тому неважко припустити, що опанування англійською мовою світового лінгвістичного середовища може реально обмежити вільний розвиток національних мов та культур інших, неангломовних народів.

Водночас слід відзначити той факт, що багато експертів-мовознавців вважають, що поширення англійської мови як засобу міжнародного спілкування справляє позитивний вплив як на розвиток окремих національних культур, так і на вдосконалення всього планетарного цивілізаційного середовища. За думкою цих науковців, англійська мова сприяє збагаченню окремих культур, оскільки знайомить їх носіїв із найкращими здобутками світової культури, і не завдає жодної шкоди їхнім традиційним цінностям. Навпаки - інтеграція народів у світове англомовне середовище стимулює розвиток їхніх традиційних національних культур.

Отже, на питання про взаємовідносини процесу поширення англійської мови як засобу інтернаціональної комунікації із окремими національними культурами й досі нема однозначної відповіді. Не важко припустити, що досить гострі дискусії з цього приводу у світовому лінгвістичному співтоваристві триватимуть і надалі.

Таким чином, процес світового поширення англійської мови як загально визнаного засобу міжнародної комунікації викликає як позитивні, схвальні, так і відверто негативні коментарії з боку окремих народів та їхніх урядів, так і науковців-лінгвістів. Зумовлена об'єктивними чинниками потреба у функціонуванні спільної мови міжнародної комунікації вступає у конфронтацію із суб'єктивним сприйняттям негативних наслідків домінування англійської мови у світовому лінгвістичному обігу.

¹ Jonson, A. (2009). The Rise of English. *Macalister International*, vol. 22, 6.

² Truchot, C. Key Aspects of the Use English in Europe. <www.journal.cambridge.org/S0047404>.

³ Jonson, A. (2009). The Rise of English. *Macalister International*, vol. 22, 8.

References

1. Kristall, D. (2001). *Anglijskij jazyk kak global'nyj*. Moskva: «Ves' mir».
2. Krjuchkova, T. B. (2010). Jazykovaja politiki i real'nost'. *Voprosy filologii*, 34, 31.
3. Ponomarjova, E. Zheleznaja khvatka «mjagkoj sily». <<http://www.mgimo.ru/publications/?id=1004320>>.
4. Smirnova, T. P. (2012). Osnovnye tendencii razvitija evropejskoj jazykovej politiki i puti ejo realizacii. *Politicheskaja lingvistika*, 2 (40), 153.
5. Khantington, S. (1999). *Stolknovenie civilizacij i preobrazovanie mirovogo porjadka. Novaja postindustrial'naja volna na Zapade. Antologija*. Moskva.
6. Barber, B. (2001). *Jihad vs McWorld*. New-York.
7. Jonson, A. (2009). The Rise of Englis. *Macalister International*, vol. 22, 9.
8. Philipson, R. (1992). *Linguistic Imperialism*. Oxford.
9. Sberro Stephan. Could – and should - English win in “language war” in regional integration?. *NAFTA and EU experience*. <<http://jeanmonnetprogram.org/wp-content/uploads/2014/12/091301.pdf>>.
10. Skutnabb-Kangas, T. (1988). *Multilingualism and education minority children*. London.
11. Truchot, C. Key Aspects of the Use English in Europe. <www.journal.cambridge.org/S0047404>.